

آسیب شناسی اعتبارات و ریسک اعتباری

تهیه و تنظیم: مهندس رضا سلحشور؛ کارشناس بانک کشاورزی

البته در یک نهاد پولی و اعتباری انواع ریسک وجود دارد که عبارتند از:

- ۱- ریسک اعتباری
- ۲- ریسک نوسان نرخ بهره
- ۳- ریسک نوسان ارزش (تسعیر)
- ۴- ریسک نقدینگی
- ۵- ریسک بازدهی
- ۶- ریسک سرمایه گذاری ها
- ۷- ریسک رقابتی جدید
- ۸- ریسک تصمیمات اقتصادی، سیاسی دولت و...

اما با توجه به فعالیت های اصلی و عملیاتی نهادهای پولی و اعتباری «ریسک اعتباری» به دلیل محوریت، حجم عملیات و به ویژه حساسیت آن مهمترین ریسک به شمار می رود.

ریسک اعتباری عبارت است از احتمال تعویق، مشکوک الوصول یا لا وصول شدن بخشی از پرتفولیوی اعتباری نهاد پولی به دلیل عوامل داخلی (نظیر ضعف مدیریت اعتباری، کنترل های داخلی، پیگیری و نظارت) یا عوامل خارجی (نظیر رکود اقتصادی، بحران و...) حادث می شود.

ریسک اعتباری از آن جهت در نهادهای پولی و اعتباری حائز اهمیت و حساسیت است که منابع به کارگرفته شده برای تخصیص، در حقیقت بدهی نهاد پولی (وام دهنده) به سهامداران، مردم و بانکها است. که در صورت انجماد یا عدم جریان (سیال نبودن) هم توان اعتباردهی و هم قدرت تادیه بدهی نهاد پولی (وام دهنده) را تضعیف می کند به ویژه آن که در ترازنامه نهادهای پولی، تسهیلات اعتباری، به عنوان مطالبات موجد و سپرده های اشخاص به عنوان دیون آنی تلقی می شوند!؟

با وجود بکارگیری فن آوری های نوین مدیریت اعتباری در دنیا از جمله مدیریت ریسک اعتباری Credit risk management رتبه بندی اعتباری Credit ranking امتیاز دهی اعتباری Credit scoring و ... انواع روشهای اعتبارسنجی نظری روش CS5، روش LAPP، روش PS5 و ... از سوی با وجود حجم روز افزون مطالبات معوق و مشکوک الوصول در نهادهای پولی و اعتباری (بانکها و موسسات مالی - اعتباری، شرکت های لیزینگ و...) بویژه در سالهای اخیر متأسفانه تخصیص اعتبار به متقاضیان تسهیلات کماکان به روش سنتی، سلیقه ای و غیرمتریک اندازه گیری می شود.

این کج رویهای اعتباری که همراه با رکود در بازار مسکن، رکود در بازار پول سقوط در بازار سرمایه و بحران های بین المللی حادث شده است. بدون ارائه هیچگونه استراتژی رهنمود و دانش کاری (Know how) از سوی متولیان و مقامات پولی و بانکی ادامه دارد.

ریسک چیست؟ ریسک عبارت است از تهدیدی فرصت زا به امید دستیابی به یک یا چند موفقیت یا منفعت. ریسک یا قهری است یا اختیاری در اینجا نوع اختیاری آن مد نظر قرار دارد که قابل کنترل و مدیریت است.

مدیریت ریسک عبارت است از شناسایی، تحلیل، تدبیر و برنامه ریزی سیستماتیک برای مواجهه با آثار مخاطره آمیز آن و استقبال از اثرات مثبت آن

فرآیند مدیریت ریسک عبارت است:

- ۱- برنامه ریزی مدیریت ریسک
- ۲- شناسایی ریسک، بررسی کیفی ریسک
- ۳- بررسی کمی ریسک
- ۴- برنامه ریزی واکنشی و کنترلی ریسک

به علاوه وجود مطالبات معوق نهاد پولی را دچار تغییرات، نابسامانی و انحراف می کند و همه این عوارض در صورت استمرار، اصل تداوم فعالیت (concern - coing) نهاد پولی و اعتباری را به عنوان یکی از حساس ترین و حیاتی ترین موضوع زیر سوال خواهد برد و ... پیامدهای اقتصادی - اجتماعی شدیدی را به دنبال خواهد داشت.

**از جمله مواردی که در راستای اصلاح
ضعف های موجود در شیوه های
نظارتی فعلی سیستم بانکی باید
مورد توجه قرار گیرد.
بحث شناسایی کافی مشتری در هنگام
پرداخت تسهیلات است و مشتریان باید
دارای اهلیت و حسن شهرت و برخورداری
از توانایی فنی و مالی باشد**

از علل مهم افزایش ریسک اعتباری ضعف نظارت در اعطای تسهیلات و اعمال نظارت از طریق روش های سنتی می باشد که به لحاظ پیچیدگی های موجود در بانکداری مدرن، تغییر در روش های اعتباری و نظارتی امری اجتناب ناپذیر است. از جمله مواردی که در راستای اصلاح ضعف های موجود در شیوه های نظارتی فعلی سیستم بانکی باید مورد توجه قرار گیرد. بحث شناسایی کافی مشتری در هنگام پرداخت تسهیلات است و مشتریان باید دارای اهلیت و حسن شهرت و برخورداری از توانایی فنی و مالی باشد و یکی از راهکارهای مورد قبول که در اکثر کشورها انجام می پذیرد سیستم رتبه بندی اعتباری مشتریان می باشد در این روش رتبه اعتباری مشتریان ملاک اعتبار تسهیلات قرار گرفته و میزان تسهیلات اعطایی متناسب رتبه اعتباری مشتریان تعیین شده و روابط و تصمیمات سلیقه ای کمترین تاثیر را در اعطای تسهیلات دارند. و در کنار آن متناسب با تغییرات روزافزون تکنولوژی و پیشرفت صنعت نیروی انسانی موجود در شبکه بانکی که به امر نظارت اشتغال دارند، متحول شده و آموزش های لازم را به منظور نظارت بهینه کسب نمایند.

به این معنی که وصول مطالبات (مدت دار) به دفعات واحده غیرممکن، ولی تادیه و پرداخت دیون (سپرده ها)، در لحظه الزامی است چه در غیر این صورت نهاد پولی با ورشکستگی مواجه می شود (طبق ماده ۴۱۲ قانون تجارت، ورشکستگی تاجر یا شرکت تجاری در نتیجه توقف از تادیه و جوهی است که به عهده اوست حاصل می شود ...). از سوی دیگر الزام بانکها و موسسات پولی و اعتباری و.. فعالیت صرف در چهارچوب بانکداری اسلامی و مبادلات و معاملات (مشارکتی) نظیر مشارکت مدنی، مشارکت حقوقی، سرمایه گذاری نظیر مضاربه و سرمایه گذاری مستقیم یا بیع نظیر سلف و خرید دین، با توجه به ماهیت این گونه معاملات، عملاً آنها را وارد میدان ریسک بالایی می کند بطوریکه به گفته موسسه بین المللی KPMG مطالبات معوق بانکها بیانگر ریسک عملیاتی بالای آنها است. اگر چه مقوله مطالبات معوق جزء لاینفک عملیات اعتباری نهادهای پولی و اعتباری است ولی ناآگاهی و کم بها دادن به مقوله ریسک اعتباری در این گونه موسسات منجر به پیدایش و کنش پنهانی موربانه های اعتباری؟! در پرتوی آنها یعنی بروز مطالبات معوق، مشکوک الوصول و حتی لاوصول خواهد شد. که به عنوان یک معلول اعتباری در آن بسیار دشوار زمان بر و هزینه زاست.

به علاوه بروز حساب های معوق به شرح ذیل:

- مطالبات سررسید گذشته (expired debts)
- مطالبات معوق (out standing debts)
- مطالبات مشکوک الوصول (doubtful debts)
- مطالبات لاوصول (bad debts)

از دیدگاه مالی و حسابداری، در تهیه و ارائه صورتهای مالی و وظایف، الزامات و تاملاتی را ایجاد می کند که به ویژه آن که بر اساس بند پنج مقدمه ای به استانداردهای حسابداری، مدیریت واحد تجاری موظف به تهیه و ارائه صورت های مالی به گونه ای است که تصویری مطلوب از وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف پذیری مالی واحد تجاری ارائه کند.

استاندارد شماره (۳) حسابداری (شناخت درآمد) حکم می کند درآمد عملیاتی، زمانی قابل شناسایی است که هیچگونه ابهام یا تردیدی در وصول آن نداشته باشد و مبلغ آن به گونه ای اتکاپذیر اندازه گیری شود (رعایت اصل وضع هزینه های هر دوره از درآمد همان دوره) در نتیجه پیدایش مطالبات معوق از یک سو منجر به کاهش درآمدهای عملیاتی موسسه و از سوی دیگر موجب کاهش حجم دارایی ها (سرمایه گذاری اعتباری) و در نتیجه کاهش سوآوری بنگاه خواهد شد که برای هیچ یک از ذی نفعان نهاد مالی به ویژه سهامداران خوشایند نیست.

نچار زندگی

نچار پیری خود را برای بازنشسته شدن آماده میکرد. یک روز او با صاحبکار خود موضوع را در میان گذاشت. پس از روزهای طولانی و کار کردن و زحمت کشیدن، حالا او به استراحت نیاز داشت و برای پیدا کردن زمان این استراحت میخواست تا او را از کار بازنشسته کنند.

صاحب کار او بسیار ناراحت شد و سعی کرد او را منصرف کند، اما نچار بر حرفش و تصمیمی که گرفته بود پافشاری کرد. سرانجام صاحب کار درحالی که با تأسف با این درخواست موافقت میکرد، از او خواست تا به عنوان آخرین کار، ساخت خانه ای را به عهده بگیرد. نچار در حالت رودربایستی، پذیرفت درحالیکه دلش چندان به این کار راضی نبود. پذیرفتن ساخت این خانه را برخلاف میل باطنی او صورت گرفته بود. برای همین به سرعت مواد اولیه نامرغوبی تهیه کرد و به سرعت و بی دقتی، به ساختن خانه مشغول شد و به زودی و به خاطر رسیدن به استراحت، کار را تمام کرد. او صاحب کار را از اتمام کار باخبر کرد. صاحب کار برای دریافت کلید این آخرین کار به آنجا آمد. زمان تحویل کلید، صاحب کار آن را به نچار بازگرداند و گفت: این خانه هدیه ایست از طرف من به تو به خاطر سالهای همکاری! نچار، یکه خورد و بسیار شرمنده شد. در واقع اگر او میدانست که خودش قرار است در این خانه ساکن شود، لوازم و مصالح بهتری برای ساخت آن بکار می برد و تمام مهارتی که در کار داشت برای ساخت آن بکار می برد. یعنی کار را به صورت دیگری پیش میبرد. این داستان ماست.

ما زندگیمان را میسازیم. هر روز میگذرد.....

گاهی ما کمترین توجهی به آنچه که میسازیم نداریم، پس در اثر یک شوک و اتفاق غیرمترقبه میفهمیم که مجبوریم در همین ساخته ها زندگی کنیم. اگر چنین تصویری داشته باشید، تمام سعی خود را برای ایمن کردن شرایط زندگی خود میکنیم. فرصت ها از دست می روند و گاهی بازسازی آنچه ساخته ایم، ممکن نیست. شما نچار زندگی خود هستید و روزها، چکشی هستند که بر یک میخ از زندگی شما کوبیده میشود. یک تخته در آن جای میگیرد و یک دیوار برپا میشود. مراقب سلامتی خانه ای که برای زندگی خود می سازید باشید.

همچنین یکی از اصلی ترین بخش های انحرافی و آسیب رسانی به اعتبارات و بالارفتن ریسک اعتباری سرمایه در گردش طرح ها است که ابزار کنترل و نظارتی متناسبی تعریف نشده است. مشکل اصلی نظارت بانکها پس از تعدد واحدهای ناظر خارجی و عدم یکپارچه سازی آنها عواملی از جمله:

- عدم تناسب ساختار سازمانی بانکها با حجم واحدهای ناظر داخلی

- ضعف آموزشی پرسنل ناظر

- پیشرفت سریعتر فناوری در مقایسه با اصول نظارت بر آنها در حوزه بانکداری

- تعداد زیاد مشتریان اعتباری بانکها و ... می باشد.

و اینجاست که بحث روابط و تصمیمات موردی و سلیقه ای و دستوری که متأسفانه امروزه در نظام بانکداری رایج می باشد اثرات مخرب فراوانی از جمله رشد فزاینده مطالبات لاوصول بانکها و عدم عدالت اجتماعی و اقتصادی در پی داشته است.

از طرفی افزایش مطالبات معوق، بروکراسی اداری دست و پاگیر و اعتبارات دستوری، ناکارایی سیستم های مختلف، انحصار خدمات مالی و اعتباری به بخش های محدودی از جامعه دسترسی نداشتن بخش عمده ای از مردم به خدمات مالی متنوع و زمان بر بودن بسیاری از فرآیندها در چالش های جدی نظام بانکی بوده که می بایست درسیاست گذاری های تغییر و تحول مورد توجه قرار گیرد، در حال حاضر چون سیستم نظارت اعتباری دقیقی در بانکها و موسسات مالی اجرا نمی گردد و هیچگونه مهندسی فرهنگی در نظام اقتصادی در حوزه فرهنگ اعتباری صورت نگرفته است سنجش اعتبار افراد نیز سلیقه ای و غیرمتریک می باشد.

در حالیکه افراد می بایست به تناسب نحوه عملکرد و رفتار خود تنبیه و یا تشویق شوند در این صورت افزایش رضایتمندی مشتریان را در پی خواهد داشت.

منابع:

- ارزیابی مدیریت ریسک نجف قراچورلو

- روزنامه آفتاب ۲۱ شهریور ۸۶

- پایگاه اطلاع رسانی منابع مدیران ایران

- صنعت و توسعه

- شبکه اطلاع رسانی بانک و بیمه

- پایگاه اطلاع رسانی رجا

- مدیریت بازارها و نهادهای مالی دکتر حسین عبده تبریزی

- مدیریت ریسک - داورونوس